

YÖNETİMDE İNSAN İLİŞKİLERİNİN ANLAŞILMASINDA EDEBİYAT ÜRÜNLERİNDEN NASIL YARARLANILABİLİR?

Ruhi SARP KAYA *

Yöneticiler, örgütlerini yaşatabilmek için insanlarla sürekli etkileşim içinde olmak zorundadır. Bu etkileşimin örgütlerin amaçları doğrultusunda ve etkili olabilmesi beklenir. Bu bağlamda yöneticiler, edebiyattaki anlatı türlerinden (Roman, Öykü, Deneme, Tiyatro v.b.) yararlanabilirler. Bunun için de yöneticinin anlatı türlerinden yararlanma konusundaki yetiőmiő olması gerekir.

Örgüt, insan ilişkilerinin oluşturduğu bir ağdır. Her yönetici, astlarıyla üstleriyle ve yan basamakta çalışanlarla sürekli ilişki içindedir. İőğrenler, görevlerini yapmak için birbirleriyle etkileşmek zorundadırlar. Örgütsel amaçların gerçekleşmesine elverişli bir etkileşim dokusunun oluşması yöneticilerin insan ilişkilerini anlamadaki yeterliliğine bağlıdır. (Başaran, 1992, S: 113.).

Yönetimde insan ilişkileri, her örgütte önemli bir yer tutar. Çünkü örgütleri kuran ve yaşatan insanlardır. Özellikle eğitim örgütlerinde girdi-süreç-çıktıyı oluşturan öğelerin çok büyük bir bölümünü insanlar oluşturur. Etkili bir eğitim yöneticisinin taşıması gereken teknik, insansal ve kavramsal becerilerden insansal beceriler, insan ilişkileri ile yakından ilişkilidir. Her kademedeki yöneticilerin özellikle insansal beceriler konusunda aym düz.eyde-ağırlıkta beceriye sahip olması beklenir. "İnsansal beceri, yöneticinin gerek birebir, gerek grup olarak insanlarla çalışabilme yeteneğidir. Bu beceri, kişinin kendisi hakkındaki anlayıőı ile ve başkalarına ilişkin düşünceleriyle yakından ilgilidir. Bu beceri, yöneticinin yetiőkinleri güdüleme, mtum geliştirme, grup dinamiği, insan gereksinimleri, moral ve insan kaynağını geliştirme hakkında bilgi sahibi olmasımı gerektirir." (Açıkgöz, 19S'4, S: 9-10.).

Örgütlerde insan ilişkileri her zaman örgütün amaçları doğrultusunda gelişmez. Yani biçimsel örgüt yanında, her örgütte bir de biçimsel olmayan

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İZMİR.

(Doğal örgütler) vardır. "Biçimsel olmayan örgütte kişiler ve onların ilişkileri önemli olurken, biçimsel örgütte mevkiler ve onların işlevleri, yetkileri önem kazanır." (Davis, S: 362.). Yöneticinin bir örgütteki etkililiği ve verimi doğal örgütleri, biçimsel örgütlerin önüne geçmeyecek şekilde dengede tutmasıyla olanaklıdır.

Yöneticiler, örgütlerde bu kadar önemli olan insan ilişkilerini anlama becerisini nasıl geliştirebilirler? Bunun çeşitli yöntemleri vardır. Bunlardan ilki, yöneticinin insan ilişkileri dalında uzmanlık eğitimi almasıdır. Bir başka yöntem, deneme-yanılmadır. Bu yöntem yöneticiler için etkili o makla birlikte, pahalı ve zaman alıcı bir yöntemdir. Yöneticiler, örgütlerindeki biçimsel ve doğal insan ilişkilerinin çok yönlü özelliklerini anlayınca kadar, köprünün altından çok sular geçebilir. Yöneticilerin insan ilişkileri dalında eğitim görmesi de tek basma yeterli değildir. Çünkü insan ilişkileriyle ilgili kuramsal ve kavramsal bilgileri her yönetici uygulamaya geçiremiyebilir. Oysa, bilgi uygulandığı ölçüde değerli ve anlamlıdır.

Görüldüğü gibi msan ilişkilerini anlamada ve uygulamada uzmanlık eğitimi ve deneme-yanılma yönetiminin eksiklikleri vardır. Bu eksiklikler, özellikle uygulamaya dönüktür. O zaman bu boşluğu dolduracak başka bir yöntem gereksinim vardır. Bu yöntem de insan ilişkilerinin deneylikleri olarak niteleyebileceğimiz edebiyattaki anlatı türlerinden yaralanmak olabilir. Ayrıca, edebiyatla senaryo ilişkisi açısından sinemadan da yararlanılabilir.

Yansıtma kuramcıları, birer sanat yapıtı olan anlatı türlerinin dünyaya ve topluma tutulmuş bir ayna gibi gerçekliği yansıttığım söylerler. Sanat yapıtı, gerçekliği yansıtırken tümelleri belirttiği için insanı ve hayatı açıklayıcı bir rol oynar. (Moran, 1981,S: 245). Gerçekten de anlatım türleri yaşamda olmuş ya da olabilecek olayları belli bir kurgu içinde bize sunarlar. Bu kurgulamada, insan ilişkileri önemli bir yer tutar.

Romanlarda, öykülerde ve tiyatrolarda insan ilişkileri örneklerinin yüzlerce çeşidi vardır İnsan ilişkilerindeki bu varsıllığı, insanoğlunun bir başka kaynaktan öğrenmesi güçtür. Örneğin, insanlar çok yaşayarak görüp-geçirdikleriyle deneyim kazanabilirler. Ancak bu tür deneyim yaşlıların tekelindedir ve oldukça da sınırlıdır. Gençler ve yaşlılar özellikle de gençler ne yapmalıdır, o zaman? Onlar için deneyim kazanmanın en kestirme, kolay ve güvenilir yolu roman, öykü, tiyatro yapıtlarını okumak, izlemektir. Roman okumayan insanların ne tür insan ilişkilerine girebileceğini Ataç şöyle açıklıyor:"... Ama ben hoşlanmam onlardan kendilerinden çıkamaz, başlarmdan geçmemiş şeyleri geçmiş sayamaz, kendilerini başka kimselerin yerine koyamazlar. Bir tek yaşayışları vardır, ömürlerine binbir kişinin yaşayışını sıkıştıramazlar. Herşeyi anlamaya çalışırlar. Herşeyi anlar ar da kişioğlunun karşısında bir anlayışsızlıkları vardır." (Ataç, 1952,S:7).

Anlatı türleri insanları anlamada önemli bir beceri olan empati becerisinin gelişmesini de sağlar. Bireylerin kendilerini başka insanlar yerine koyabilme becerisi olan empati, insan ilişkilerinin aydınlatılmasında önemlidir. Bunun için yönetici kendisini astlarının yerine koyabilmelidir. Onların ne düşündüklerini, ne duyumsadıklarını, olaylar karşısındaki tutumlarını kestirebilmek zorundadır. Yöneticinin bu beceriyi kazanabilmesi için anlatı türlerini okuması gerekir. Tutku, insanı nereye götürür, tutkulu insan nasıl davranır? Kıskançlık, gurur, nefret gibi duygular insan davranışlarını nasıl etkiler? Bütün bu soruların yanıtlarını etkili bir yönetici bilmek zorundadır. Bu tür tutum ve duyguları kuramsal olarak psikoloji ve sosyal psikoloji bilimlerinden öğrenebilir. Ancak öğrenilenler büyük ölçüde kuramsal ve soyuttur. Bu bilgilerin somuta indirgenebilmesi için gerçek yaşamda gözlemlenmesi ya da anlatı türlerinden okunarak yaşanılması gerekir.

Yöneticiler, örgütlerindeki insanların tutumlarını ve bu tutumların oluşmasında biçimsel ve doğal grupların etkisini bilmek zorundadır. Öze likie doğal gruplardaki insan ilişkilerinin biçimsel örgütteki etkililiği ve verimliliği büyük oranda etkilediği biliniyor artık. Bunun için de yönetici bu tür gruplardaki insan ilişkilerini derinlemesine kavrayıp değerlendirebilmesi için anlatı türlerinin varsıl insan ilişkilerinden yararlanabilir. Örneğin, kıskançlık değişik roman, öykü ve tiyatrolarda çok farklı boyutlarda ele alınıp işlenir. Böylece bunları okuyan yöneticinin iş yaşamında karşılaşılabileceği kıskançlık olaylarına karşı önceden nasıl davranılabileceği hakkında bir düşünçesi oluşmuştur.

Bu açıdan bakıldığında yönetimde insan ilişkilerinin kavranmasında ve uygulanmasında edebiyatın önemi yadsınamaz. Öyleyse, yöneticilere edebiyattan yararlanma yolları öğretilmelidir. Öncelikle insan ilişkilerini derin, yoğun kavramayı sağlayacak, bu alandaki genel yeterlik düzeyini yükseltecek bir eğitim verilmelidir. Bu eğitimin içeriği, seçilmiş edebiyat ürünlerinden oluşmalıdır. İkinci olarak, grup dinamiği, sosyal psikoloji, insan ilişkileri gibi derslerde edebiyat ürünlerindeki başarılı örnekler çözümlene malzemesi olarak kullanılabilir. Üçüncü olarak, yönetimle ilgili olayları anlatan öyküleri ve özyaşam öyküleridir. Tüm bunlar örgün eğitim programlarında ve hizmet içi eğitimde kullanılabilir. Yönetici edebiyat ürünlerinden yararlanmayı öğrenince, artık kendi alanının dışındaki konuları-ortamları işleyen yapıtları da okuyarak becerisini daha da geliştirebilir.

Aşağıda, yönetimde insan ilişkülerinin anlaşılmasında yararlı olabüecek artlatı örneklerinden bazılarının adları verilmiştir. Bu liste ilgililerin çabalarıyla daha da genişletilerek her yönetim alanına özgü yeni listeler oluşturulabilir.

ANLATININ ADI	YAZARI	TURU
Çalıkuşu	R.Nuri Güntekin	Roman
Balıkesir Muhasebecisi	R.Nuri Güntekin	Oyun
Beyaz Yakalıklar	Şükrün Yurdakul	Öykü
Bir Yol	Talip Apaydın	Oyun
Bozkırdaki Çekirdek	Kemal Tahir	Roman
Buzlar Çözülmeden	C.Fehmi Başkut	Oyun
Grev	Orhan Kemal	Öykü
Günün Adamı	Haldun Taner	Oyun
Murtaza	Orhan Kemal	Roman
Müfettişler Müfettişi	Orhan Kemal	Roman
Odalarda	Erdal Öz	Roman
Hababam Sınıfı	Rıfat İlgaz	Roman
Güneşin Katli	Memet Türkkün	Roman
Ölü Canlar	Gogol	Roman
Iacocca: An Autobiography	Le Iacocca With VWilliam Novak	Öz yaşam öyküsü

Genel olarak insan ilişkilerini anlamak açısından okunabilecek klasikler:

Gazap Üzümleri	Jahn Steinbeck	Roman
Savaş ve Barış	Tolstoy	Roman
Suç ve Ceza	Dostoyevski	Roman
Don Kişot	Servantes	Roman
Tutunamayanlar	Oğuz Atay	Roman
Oblomov	Goncharov	Roman
Sançes'in Çocukları	Oscar Lives	Roman

KAYNAKÇA:

- 1- Açıkğöz, Kemal. **Eğitimde Etkili Yönetici Davranışları.** Kenyılmaz Matbaası. İZMİR, 1994.
- 2- Ataç, Nurullah. **Karalama Defteri.** Yenilik yayınları. İstanbul, 1952.
- 3- Başaran, İ. Ethem. **Yönetimde İnsan İlişkileri.** Kadıoğlu Matbaası. Ankara. 1992.
- 4- Davis, Keith. **İşletmede İnsan Davramşı.** 5. Baskıdan çeviren Kemal Tosun ve diğerleri. İstanbul üniversitesi yayın no:3028 İstanbul, 1982.
- 5- Moran, Berna. **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri.** C e m Yayınevi İstanbul, 1981.